

1. Bali Eylem Planı (Bali Action Plan) (COP13)

3-14 Aralık 2007 tarihlerinde Endonezya'nın Bali Adası'nda gerçekleştirilen İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi Taraflar Konferansı'nda (COP 13) Bali Eylem Planı (Decision 1/CP.13) adı verilen karar alınmıştır. Bu kararda, Sözleşmenin, 2012 yılına kadar ve daha sonrasında; tam, etkin ve sürdürülebilir bir şekilde uygulanmasını sağlamak; ortak bir karara ulaşmak ve 15. Taraflar Konferansında (2009) bu ortak kararın kabul edilmesini sağlamak için kapsamlı bir sürecin başlatılmasına karar vermişlerdir.

2012 sonrasında yürürlüğe girecek uzun dönemli işbirliğini sağlayacak kapsamlı bir uluslararası mekanizma geliştirmek üzere müzakerelerin sözleşme altında oluşturulan Uzun Dönemli İşbirliği Geçici Çalışma Grubu (AWG-LCA) ve KP altında, Ek-I Ülkeleri İçin İlave Taahhütler Geçici Çalışma Grubu (AWG-KP) çerçevesinde sürdürülmesi kabul edilmiştir.

Bali'deki karar metninde öne çıkan bazı hususlar şunlardır;

1. Tüm **gelişmiş ülkelerin**, ulusal şartlardaki farklılıkları dikkate alınarak, sayısallaştırılmış emisyon azaltım/sınırlama hedefi gibi ölçülebilir, raporlanabilir ve doğrulanabilir, **ulusal plan ve programlarına uygun azaltım faaliyetleri veya taahhütleri** üstlenmeleri,
2. **Gelişmekte olan ülkelerin**, teknoloji, finansman ve kapasite geliştirme faaliyetleri ile sağlanan ve desteklenen sürdürülebilir kalkınma hedefleri bağlamında, ölçülebilir, raporlanabilir, doğrulanabilir bir şekilde **ulusal programlarına uygun azaltım faaliyetleri** üstlenmeleri,
3. Uyum konusunda, etkilenebilirliğin değerlendirilmesi, tedbirlerin önceliklendirilmesi, mali ihtiyaçların belirlenmesi ve kapasite oluşturmaya öncelik verilmesi,
4. Müzakerelerin Sözleşme altında yürütülmesi
5. 2009 yılı sonuna kadar müzakerelerin tamamlanması kabul edilmiştir.

Bali Yol Haritası kapsamında 2012 sonrası iklim rejiminin belirlenmesi için;

- Ortak Vizyon
- Azaltım,
- Uyum (Adaptasyon),
- Teknoloji Transferi,
- Finansman, konu başlıkları altında müzakereler gerçekleştirilmiştir.

2. Kopenhag Mutabakatı (Copenhagen Accord) (COP15)

Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi kapsamında 15. Taraflar Konferansı (COP 15) ile Kyoto Protokolüne Tarafların 5. Toplantısı (MOP5) 7-18 Aralık 2009 tarihleri arasında Danimarka'nın Kopenhag kentinde gerçekleştirilmiştir. Toplantıya bu güne kadarki en yüksek sayıda 10591 Taraf ve Gözlemci Ülke delegesi katılım sağlamıştır. Diğer katılımcılarla birlikte bu sayı 11848'dir. Bu toplantı iklim değişikliği ve Kyoto Protokolü kapsamındaki 2012 sonrası yeni taahhüt dönemine ilişkin kararların oluşturulması amacıyla, iki yıl önce karara varılan Bali Yol Haritasının bitiş noktası olarak planlanmıştır. Ancak sonucu itibarıyla tüm dünyanın odaklandığı Kopenhag Konferansı beklentileri karşılayamamıştır.

Bağlayıcı bir anlaşmaya varılamayan Konferans sonrasında hazırlanan Mutabakat, Tarafların iklim değişikliğine karşı işbirliği konusundaki siyasal kararlılıklarının bir göstergesi olarak

değerlendirilmiş ve müzakerelerde ileri bir adım olarak yorumlanmıştır. Kopenhag Mutabakatı iklim değişikliği konusunda politik bir deklarasyon olup 2005'ten bu yana BMİDÇS altında sürdürülen müzakerelerde dile getirilen temel konuları içermektedir. Genel olarak, Bali Eylem Planı çerçevesinde devam eden müzakerelerin gündeminde bulunan konuların büyük bir bölümüne ilişkin hükümler içeren Kopenhag Mutabakatı, AWG-LCA ve AWG-KP kapsamında yürütülen müzakerelere yön verecek bir siyasi uzlaşma belgesi özelliği taşımaktadır.

Mutabakat metni her ne kadar bağlayıcı olmasa da mevcut durumu itibariyle bir yol haritası niteliği taşımaktadır. Kopenhag Mutabakatı'nda (Decision 2/CP.15, FCCC/CP/2009/11/Add.1) öne çıkan hususlar aşağıda verilmiştir.

1. Ortalama küresel sıcaklık artışının 2°C ile sınırlandırılması,
2. Gelişmekte olan ülkelerde, başta en az gelişmiş ülkeler, gelişmekte olan küçük ada devletleri ve Afrika'da etkilenebilirliği azaltıcı ve dayanıklılığı artırıcı uyum eylemlerinin uygulanmasının desteklenmesi, gelişmiş ülkelerce gelişmekte olan ülkelerde uyum eylemlerinin uygulanmasını desteklemek için yeterli, öngörülebilir ve sürdürülebilir finansal kaynak, teknoloji ve kapasite oluşturma desteği sağlanması,
3. EK-I ülkelerinin 2020 yılı sayısallaştırılmış salım azaltım hedeflerini uygulamayı üstlenmesi,
4. EK-I Dışı ülkelerin ise azaltım eylemlerini uygulaması, ulusal programlara uygun azaltım faaliyetlerini (NAMAs) Sekreteryaya'ya iletmesi,
5. EK-I Taraflarının azaltım hedefleri ve finansman katkılarının gerçekleşmesi ölçülecek, raporlanacak ve doğrulanacaktır. EK-I Dışı ülkelerin desteklenen NAMA'ları uluslararası bir kayıt sistemine kaydedilecek, bu NAMA'lar uluslararası ölçme, raporlama ve doğrulamaya tabi olacaktır,
6. "Kopenhag Yeşil İklim Fonu"nun oluşturulması,
7. Gelişmekte olan ülkelerin uyum ve azaltım faaliyetlerinin finansmanı için 2010-2012 periyodunda 30 milyar \$, 2012-2020 arasında yıllık 100 milyar \$ kaynak sağlanması,
8. 2015 yılında Mutabakatın uygulanmasına yönelik değerlendirme yapılması.

3. Cancun Anlaşmaları (Cancun Agreements) (COP16)

Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi kapsamında 16. Taraflar Konferansı (COP 16) ile Kyoto Protokolüne Tarafların 6. Toplantısı (MOP6) 29 Kasım - 10 Aralık 2010 tarihlerinde Meksika'nın Cancun şehrinde gerçekleştirilmiştir. 2009 yılında Kopenhag'da yapılan iklim konferansından bağlayıcı sonuç çıkmaması nedeniyle Cancun'daki toplantı öncesinde beklentiler düşük olmuştur. İki hafta süren zirve sonunda uzlaşma sağlanmıştır. Kopenhag Mutabakatı'nda öne çıkan hususlara ilişkin bir dizi kararların alındığı Cancun Anlaşmaları (Decision 1/CP.16, FCCC/CP/2010/7/Add.1) kapsamında;

1. Toplantı sürecinde Kyoto Protokolü altında yürütülen müzakerelerin devam etmesine ve küresel sıcaklık artışının 2 °C ile sınırlandırılmasının küresel bir hedef olarak belirlenmesine karar verilmiştir.
2. Gelişmekte olan ülkelerin azaltım faaliyetleri resmi olarak tanınmış ve bu ülkelerin ulusal programlarına uygun azaltım tedbirleri almalarına (NAMA) ve gelişmiş ülkeler tarafından gelişmekte olan ülkelere sağlanan destekler için kayıt sistemi kurulmasına ve gelişmekte olan ülkelerin iki yılda bir ilerleme raporu hazırlamalarına karar verilmiştir.

3. Toplantının en önemli neticelerinden biri de yoksul ülkeleri sanayi kaynaklı emisyonlarda azaltım sağlamaya teşvik etmek için yeni bir fon kurulmasına karar verilmiş olmasıdır. İklim değişikliğiyle mücadele için taşkın ve kıtlıklarla boğuşan yoksul ülkelere yapılacak yardımları yönlendirmek üzere kurulacak olan “Yeşil İklim Fonu”nun gelişmiş ve yoksul ülkelere eşit sayıda seçilecek 24 üyeli bir kurul tarafından yönetileceği belirlenmiştir.
4. Gelişmiş ülkeler iklim çalışmalarını desteklemek üzere 2012 yılına kadar 30 milyar \$’lık hızlı finansman, 2020 yılına kadar yıllık 100 milyar \$ finansman sağlayacaktır. Ancak, finansman sağlayan ülkeler kaynakların doğru ve yerinde kullanıldığından emin olmak istemekte ve sağlam temelleri olan bir izleme/raporlama sistemi kurulmasını şart koşmaktadır. Bu kapsamda, destekler için kayıt sistemi kurulmasına ve geliştirmekte olan ülkelerin iki yılda bir ilerleme raporu hazırlamalarına karar verilmiştir.
5. Cancun Adaptasyon Çerçevesi altında adaptasyon faaliyetlerinin artırılması, gelişmiş ülkelerin geliştirmekte olan ülkelere özellikle etkilenebilir olanların ihtiyaçlarını dikkate alarak yeni ve ilave finans, teknoloji ve kapasite geliştirme imkanı sağlamaları, Sözleşme altında adaptasyon konusunda artırılan faaliyetlerin uygulamasının geliştirilmesi için Adaptasyon Komitesi’nin kurulmasına karar verilmiştir.

Azaltım konusunda ise;

Gelişmiş ülkeler (Ek - I):

- “Ekonomileri genelinde sayısal azaltım hedefleri” belirlemeleri,
- “Düşük karbonlu büyüme planları ve stratejileri” oluşturmaları,
- Sağlanan emisyon azaltımlarına ilişkin uluslararası değerlendirme yapılması,

Geliştirmekte olan ülkeler (Ek - I Dışı)

- “Ulusal programlara uygun azaltım faaliyetleri” NAMA, Destek için Kayıt Sistemi kurulması,
- “Düşük karbonlu büyüme planları ve stratejileri” teşvik edilmesi,
- 4 yılda bir ulusal bildirim, 2 yılda bir ilerleme raporu sunmaları,

Yeni Mekanizmalar

- Piyasa ve proje temelli yeni mekanizmaların Durban’da değerlendirilmesi
- Yeni mekanizmaların oluşturulması çerçevesinde; mevcut mekanizmaların korunması ve temel olarak alınması hususlarında karar alınmıştır.

Toplantı kapsamında Kyoto Protokolü’nün taahhüt süresi 2012 yılında sona ereceğinden 2012 yılı sonrası için aşağıda belirtilen alternatifler üzerinde tartışılmış ancak bir sonuca ulaşılamamıştır:

- Emisyon azaltım miktarlarının 2020 yılında 1990 yılına göre %25-40 arasında azaltımı ve protokolün yeni ülkeler eklenmeden devam etmesi,
- Kyoto Protokolünün yerine geçecek ve tüm ülkeleri kapsayacak yeni bir protokol hazırlanması,
- Yeni protokol yapılmadan, Sözleşme kapsamında iklim değişikliği ile mücadele çalışmalarına devam edilmesi.

Toplantı sürecinde Türkiye’nin tarihi küresel sera gazı emisyonları arasındaki payının sadece binde 4 olduğu, daha fazla sera gazı salan ülkelerin emisyonlarının azaltılması için finansman

ve teknoloji transferinde öncülük etmeleri gerektiği, temel talebimizin uzun dönemli azaltım ve uyum faaliyetlerinde ekonomik ve sosyal kalkınma konuları başta olmak üzere milli ve bölgesel şartların göz önünde bulundurulması gerektiği, Türkiye'nin hızlı bir büyüme süreci içerisinde olduğu, yıllık ortalama enerji ihtiyacımızdaki artışın halihazırda yüzde 7 mertebesinde olduğu, kalkınma sürecinde ülkemizin uzun vadeli enerji ihtiyacının da artmasının normal olduğu, bu sebeple, ülkemizin herhangi bir yıl baz alınarak emisyon azaltım hedefi almasının gerçekçi olmadığı belirtilmiş ve bu çerçevede ülkemiz tarafından özgün şartlarımızı ortaya koyan bir bildirimde bulunulmuştur.

Bildirimde Türkiye ile benzer kişi başı sera gazı emisyonları profiline, ekonomik ve sosyal göstergelere sahip gelişmekte olan diğer ülke taraflarına sağlanmış olan esneklik ve desteklerden faydalanma talebimiz bildirilmiştir. Bunun üzerine Cancun Anlaşmaları içinde VI. Bölüm olan Diğer Konular başlığı altında Türkiye'ye ilişkin bir karar ilk defa (1/CP.16) sayılı karar metninin içinde yer almıştır. Bu metin aşağıda verilmektedir.

“Özel koşulları Taraflar Konferansı tarafından tanınmış olan Ek I Tarafı Türkiye'nin ismini silerek Ek-II listesini değiştiren 26/CP.7 sayılı kararı hatırlatarak, Türkiye'yi Sözleşme'nin Ek I Listesinde yer alan ülkelerin konumundan farklı bir konuma yerleştiren ve Tarafları özel şartlarını dikkate almaya davet eden 26/CP.7 sayılı kararı hatırlatarak,

Türkiye'nin, Sözleşme'nin Ek I Listesinde yer alan ülkelerin konumundan farklı bir konumda olduğunu tanıyarak,

Türkiye'nin Sözleşme'nin Ek II Listesinde yer almadığını, Sözleşme'nin 4. Maddesinin 3, 4 ve 5. paragraflarındaki yükümlülüklerle tabi olmadığını ve Sözleşme'nin 4. Maddesinin 5. Paragrafı kapsamındaki destekten yararlanmaya elverişli olduğunu not ederek,

142. Türkiye'nin Sözleşmeyi daha iyi uygulayabilme yeteneğini geliştirmek amacıyla finansman, teknoloji ve kapasite geliştirme imkanlarına erişiminin arttırılması hususunu göz önünde bulundurarak Sözleşme altındaki Uzun Dönemli İşbirliği Faaliyeti Geçici Çalışma Grubu'nun konuyu değerlendirmeye devam etmesini talep (rica) eder.”

Bu karar ile;

- 26/CP.7'den farklı olarak bir adım ileri gidilmiş, Türkiye'nin diğer Ek-I ülkelerinden farklı bir konumda bulunduğu ve özel koşullarının mevcut olduğu tanınmış,
- Finansman ve teknoloji transferi sağlama yükümlülüğümüz bulunmadığı teyid edilmiş,
- Finansman, kapasite geliştirme ve teknoloji transferi imkanlarından yararlanması hususunun gelecek toplantılarda değerlendirileceği kaydedilmiştir.

4. Durban Platformu (COP17)

Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi kapsamında 17. Taraflar Konferansı (COP 17) ile Kyoto Protokolüne Tarafların 7. Toplantısı (MOP7) 28 Kasım - 9 Aralık 2011 tarihlerinde Güney Afrika Cumhuriyeti'nin Durban şehrinde gerçekleştirilmiş ve aşağıda özetlenen kararlar alınmıştır (FCCC/CP/2011/9/Add.1).

- Konferansta küresel ısınmayla mücadele için tüm ülkeleri kapsayan ve 2020'de yürürlüğe girmesi amaçlanan bir anlaşmanın 2015'de tamamlanmasının öngörüldüğü

bir yol haritası belirlenmiş ve bu amaç doğrultusunda; Sözleşme altında tüm taraflara uygulanacak nitelikte bir Protokol veya başka bir hukuki dayanak veya yasal yaptırımı olan bir çıktı (outcome) hazırlanması için Durban Güçlendirilmiş Eylem Platformu Geçici Çalışma Grubu (Ad Hoc Working Group on the Durban Platform for Enhanced Action-ADP) oluşturulmuştur (1/CP.17). ADP'nin hemen 2012'nin ilk yarısında göreve başlaması, çalışma programını oluşturması ve görevini 2015'ten geç olmamak üzere en kısa zamanda tamamlaması kararlaştırılmıştır.

- Yol haritasıyla Kyoto Protokolü'ndeki vaatlerle ilgili çalışmaların ikinci dönem olan 2012'den sonra da devam etmesi sağlanacaktır. Bununla birlikte yol haritası sera etkisi yaratan gazların salınımının azaltılmasıyla ilgili ülkelerin verdiği taahhütlerin gözden geçirilmesini içermemektedir.
- Kyoto Protokolü ikinci taahhüt döneminin 1 Ocak 2013 tarihinde başlaması, Ek-I Ülkeleri İlave Taahhütler Geçici Çalışma Grubunun alacağı karara bağlı olmak üzere, 31 Aralık 2017 veya 31 Aralık 2020 tarihinde sona ermesi kararlaştırılmıştır.
- Bali'de (COP 13) ihdas edilen Uzun Vadeli İşbirliği Eylemi Geçici Çalışma Grubu'nun (AWG-LCA) görev süresi, kendisine verilen görevi tamamlamak üzere bir yıl daha uzatılmıştır.
- Konferansta ayrıca, gelişmekte olan ülkelere, iklim değişiklikleriyle başa çıkmaları için mali yardım yapılması amacıyla Yeşil İklim Fonunun harekete geçirilmesi de karara bağlanmıştır. 2020 yılına kadar iklim değişikliğinden en çok etkilenecek olan ülkelere her yıl 100 milyar \$ kaynak aktarılacaktır.
- Adaptasyon İçin Geliştirilmiş Eylem konusunda da Adaptasyon Komitesinin görevleri, çalışma programı, raporlama yöntemleri ve yapısı konuları karara bağlanmıştır.

COP 17'nin, 2012 sonrası geçerli olacak iklim değişikliği rejiminin belirlenmesinde ve Cancun anlaşmalarının hayata geçirilmesinde önemli bir aşama oluşturduğu söylenebilir. Bununla birlikte Türkiye Cancun Anlaşmaları metni içinde yer alan ve sonraki müzakereler kapsamında oluşturduğu karar taslağını Durban'da görüşülmek üzere Sekreteryaya sunmuştur.

Yapılan müzakereler neticesinde; 2/CP.17 nolu karar metninde VIII. Diğer Konular başlığı altında, Türkiye'nin özel şartları ile ilgili olarak aşağıda verilen 170. Madde karara bağlanmıştır (FCCC/CP/2011/9/Add.1).

“Sözleşmede Ek 1’de yer alan Türkiye’nin diğer taraflardan farklı bir konuma sahip olduğu kabul eden, 26/CP.7 ve 1/CP.16 kararlarını yeniden hatırlayarak,

170. Sözleşmenin uygulamasını temin etmek amacıyla özel şartları diğer taraflar tarafından tanınan taraflara azaltım, adaptasyon, teknoloji transferi, kapasite geliştirme ve finans konusunda destek sağlama yöntemleri konusunda müzakerelerin devam etmesine karar verilmiştir.”

Bu karar ile;

- Ülkemize salım azaltımı, iklim değişikliğine uyum, teknoloji geliştirilmesi ve transferi, kapasite geliştirme ve finansman alanlarında sağlanacak desteğin modalitelerinin belirlenmesine ilişkin görüşmelerin sürdürülmesi karara bağlanmıştır.

5. Doha (COP18)

Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi kapsamında 18. Taraflar Konferansı (COP 18) ile Kyoto Protokolüne Tarafların 8. Toplantısı (MOP8) 26 Kasım-7 Aralık 2012 tarihleri arasında Katar'ın başkenti Doha'da gerçekleştirilmiştir.

Bali Eylem Planının (Decision, 1/CP.13) yapı taşları olarak sayılan Uzun Dönemli İşbirliği Eylemleri (Long Term Cooperative Action) için "Ortak Vizyon", "Azaltım", "Uyum", "Finans", "Teknoloji Transferi" ve "Kapasite Geliştirme" konu başlıklarında 13. Taraflar Konferansından (2007) itibaren yürütülen müzakereler 18. Taraflar Toplantısında sonlandırılmıştır. Ancak bu konulara ilişkin görüşmeler Sözleşme altında mevcut ve yeni kurulan organlarda görüşülmeye devam etmektedir.

- Bu kapsamda tartışılan en büyük husus Bali'de genel çerçevesi çizilen görevlerin tamamlanıp tamamlanmadığı konusunda gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler ve en az gelişmiş ülke grupları arasında olmuştur. Nihayetinde ise Bali Eylem Planı uyarınca kararlaştırılan sonuç dokümanı ile süreç sonlanmıştır. Ancak bu kapsamda birçok çalışma farklı organlarda sürdürülmeye devam etmektedir (Adaptasyon Komitesi, Daimi Komite gibi). Uyum konusunda eylemlerin geliştirilmesine yönelik Sözleşme altındaki yardımcı organlar (Subsidiary Bodies) ve diğer organların çalışmalarını sürdürmelerine karar verilmiştir.
- İklim Konferansında çıkan kararlar arasında en önemlisi uluslararası iklim değişikliği rejimini düzenleyen mevcut tek resmi mekanizma olan Kyoto Protokolü'nün devamı konusunda alınan karar olmuştur. Uzun uğraşlar sonucunda alınan karara göre Kyoto Protokolü'nün ikinci yükümlülük dönemi, 1 Ocak 2013 tarihinde başlayacak 31 Aralık 2020 yılına kadar devam edecektir.
- Japonya, Kanada, Rusya ve Yeni Zelanda ikinci yükümlülük döneminde yer almayacağını belirtirken, Avrupa Birliği'ne üye 27 ülke, gelişmiş ülkelerden Avustralya, İsviçre, 2020 yılına yönelik salım azaltım hedeflerini ortaya koymuşlardır. Türkiye ise, birinci yükümlülük dönemine benzer şekilde, henüz bir salım azaltım yükümlülüğü almamıştır. Kyoto Protokolü ikinci yükümlülük döneminde yer alacağını belirten ülkeler ise küresel sera gazı salımlarının sadece %15'ini temsil etmektedir.
- Kyoto Protokolü'nün Temiz Kalkınma Mekanizması, Ortak Yürütme, Uluslararası Salım Ticareti mekanizmaları 2013 yılından itibaren devam edecektir. Ancak bu mekanizmalara katılım ikinci yükümlülük dönemi için salım azaltım hedefi alan gelişmiş ülkeler için devam edecektir.
- Durban Güçlendirilmiş Eylem Platformu Geçici Çalışma Grubu (ADP) kapsamında, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin tamamını kapsayacak yeni bir anlaşma için çalışmalar hızla devam etmektedir. Bu kapsayıcı yeni anlaşmanın müzakere metninin temel taşlarının 2014'ün sonunda belirlenmesi ve taslak müzakere metninin de Mayıs 2015 öncesinde tamamlanması hedeflenmektedir. Yeni anlaşmanın 2020 yılından itibaren yürürlüğe girmesi konusunda kararlılık devam etmektedir. Yeni anlaşma ile küresel sıcaklığın maksimum 2 derece ile sınırlandırılacak şekilde ülkelerin salım azaltım sorumluluğu alması hedeflenmektedir. Hükümetler, 1 Mart 2013 yılı itibariyle süreç ile ilgili görüşlerini ve olası seçenekleri BM İklim Değişikliği Sekretaryası ile paylaşacaktır. Bu süreçler ile ilgili olarak politik sahiplenmenin üst düzeyde sağlanması için dünya liderleri, 2014 yılı içinde BM Genel Sekreteri Ban Ki-Moon'un davetiyle toplanacaktır.
- Müzakereler sonucunda, düşük karbonlu teknolojilerin yaygınlaştırılması amacıyla ülkelere uygulama konusunda teknik kapasitenin geliştirilmesine yönelik sürekli

destek sağlaması hedeflenen İklim Teknoloji Merkezi'nin Birleşmiş Milletler Çevre Programı'nın liderliğinde yürütülmesi kararı alınmıştır.

- İklim finansmanı konusunda ise gelişmiş ülkeler, gelişmekte olan ülkelere azaltım ve uyum çalışmalarına yönelik 2020 yılına kadar 100 milyar dolar desteğini yinelemişlerdir. Ayrıca, gelişmiş ülkeler en az, 2010-2012 yılları arasında sağladığı fon kadar bir destekte bulunmaya davet edilmiştir. Avrupa Komisyonu ve Almanya, Danimarka, Fransa, İngiltere ve İsveç 2015 yılına kadar toplam 6 milyar dolar destek sözü vermişlerdir. Gelişmekte olan ülkelerde teknik kapasitenin geliştirilmesini amaçlayan İklim Teknoloji Merkezi'nin (Clean Technology Fund) 5 sene süresince Birleşmiş Milletler Çevre Programı'nın (UNEP) liderliğinde yürütülmesine karar verilmiştir.
- Doha müzakereleri çerçevesinde, iklim değişikliğinden en fazla etkilenen ada ülkeleri ve fakir ülkelerin en büyük başarısı “iklim değişikliğinin etkilerinden kaynaklanan kayıp ve zararlar” kavramının uluslararası müzakerelere eklenmesi olmuştur. Gelişmiş ülkelerin, gelişmekte olan ülkelere ortaya çıkan zararları finansal olarak tazmin etmesi, teknoloji ve kapasite geliştirme desteğini ortaya koyması beklenmektedir. Bu süreç ile ilgili mekanizmanın nasıl olacağı konusu ise ara toplantılar ve araştırmalar ile şekillenecektir.

Konferans'ta Türkiye'nin özel konumunu netleştirmeye yönelik olarak Durban'da alınan 2/CP.17 sayılı karar doğrultusunda yapılan müzakereler neticesinde; 1/CP.18 nolu karar metninde VIII. Diğer Konular başlığı altında, Türkiye'nin özel şartları ile ilgili olarak aşağıda verilen metin karara bağlanmıştır (FCCC/CP/2012/8/Add.1).

“Özel koşulları Taraflar Konferansı tarafından tanınan Sözleşmenin Ek I'inde yer alan Ülkeler,

Taraflar Konferansının 26/CP.7, 1/CP.16 ve 2/CP.17 kararları ile Türkiye'nin konumunun Sözleşme'nin Ek I Listesinde yer alan ülkelere farklı olduğunu teyit ederek,

Küresel sera gazı emisyonlarında büyük oranda azaltımın gerekli olduğu ve azaltım kararlılığının artırılmasının acil bir konu olduğunu hatırlatarak,

İklim değişikliğine çare olacak pek çok eylemin aynı zamanda ekonomik açıdan doğru ve diğer çevresel sorunların çözümüne yardımcı olacak sürdürülebilir kalkınma amaçlarına uygun olduğunu tanıyarak,

Sözleşmenin uygulanmasında Taraflara yardımcı olmak üzere özel koşulları Taraflar Konferansı tarafından tanınan Sözleşmenin Ek I'inde yer alan Taraflara finans, teknoloji ve kapasite geliştirme desteği sağlanmasının önemini teyit ederek,

94. Sözleşme'nin Ek-II listesinde yer alan ve bu kapasiteye sahip olan Tarafları, Küresel Çevre Fonunun görevleri içinde olanlar dâhil olmak üzere, ilgili hükümetler arası organizasyonlar, uluslararası finans kuruluşları, diğer paydaşlar ve girişimciler, ikili ajanslar ve özel sektör de dâhil olmak üzere çok taraflı kuruluşlar aracılığıyla ya da diğer düzenlemelerle de özel koşulları Taraflar Konferansı tarafından tanınan Sözleşmenin Ek I'inde yer alan Taraflara, uygun şekilde, ulusal iklim değişikliği stratejileri, eylem planları ve düşük emisyonlu kalkınma stratejilerinin veya 1/CP.16 Kararı uyarınca hazırlanan planların geliştirilmesi amacıyla finansman, teknolojik, teknik ve kapasite geliştirmeye yönelik destek sağlanmasını teşvik eder;

95. *Sekretarya'dan, Uygulama Yardımcı Organı tarafından otuz sekizinci oturumunda değerlendirilmek üzere Taraflar Konferansı tarafından özel koşulları tanınan Ek I ülkelerinin en az 2020 yılına kadar Sözleşme altında kurulmuş ilgili organlardan ve bu konuyla ilgili diğer organ ve kurumlardan azaltım, uyum, teknoloji, kapasite geliştirme ve finans erişimi için sağlanan destekten faydalanmak üzere fırsatlarının tanımlanmasına yönelik bir teknik belgenin hazırlanmasını talep eder.*
96. *Ayrıca Uygulama Organından, yukarıda paragraf 95'te referans verilen teknik belge esas alınarak, 39. Oturumunda Taraflar Konferansının 19.Oturumu tarafından değerlendirilmek üzere öneriler geliştirilmesini talep eder."*

6. Varşova (COP19)

Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi kapsamında 19. Taraflar Konferansı (COP 19) ile Kyoto Protokolüne Tarafların 8. Toplantısı (CMP9) 11 – 22 Kasım 2013 tarihleri arasında Polonya'nın başkenti Varşova'da gerçekleştirilmiştir.

ADP tarafından onaylanan sonuçlarının yer aldığı (FCCC/ADP/2013/L.4) rumuzlu dokümanda; taraflar ve başvuran gözlemci kuruluşlar 30 Mart 2014 tarihine kadar azaltım faydaları, maliyetleri, ortak faydaları ve uygulanma esnasındaki engelleri ve bu engelleri aşmak için gelişmekte olan ülkelere azaltım eylemleri için finans, teknoloji ve kapasite geliştirme desteği dahil olmak üzere gerekli stratejileri içeren yüksek azaltım potansiyeli olan eylem fırsatlarının yer aldığı bildirimde bulunmaları için davet edilmişlerdir. ADP ayrıca Sekretaryadan;

- Oturumlarda çalıştaylar düzenlemesini,
- BMİDÇS web sitesinin farkedilebilirliğinin artırılmasını (sayısal emisyon azaltım hedefleri, NAMAs, sayısallaştırılmış salım sınırlandırma ve azaltım taahhütleri, yüksek azaltım potansiyeli olan eylemleri, kamu ve özel kuruluşların uyum ve sürdürülebilir kalkınma ortak faydaları içeren eylemleri).
- 2014'de teknik uzman toplantısı düzenleyerek politikaları, uygulamaları, teknolojileri paylaşılması ve taraflar, sivil toplum, özel sektör, şehirler ve diğer yerel otoritelerin gerekli finans, teknoloji ve kapasite geliştirme konularına odaklanmalarını,
- Yüksek azaltım potansiyeli olan eylemlerle ilgili sürekli güncelleme yapılmasını,
- Şehirlerin ve yerel yönetimlerin uyum ve azaltım ile ilgili iyi uygulamalarının ve deneyimlerinin paylaşıldığı bir forum düzenlenmesini istemiştir.

ADP ile ilgili COP kararında (FCCC/ADP/2013/L.4/Add.1);

- İklim değişikliğinin insan topluluklarını, gelecek nesilleri ve gezegenimizi acil ve potansiyel olarak geri dönüşü olmayan şekilde tehdit etmesinden dolayı, uyarıda bulunulmakta,
- Küresel ortalama sıcaklık artışını 2 °C veya 1.5 °C'nin altında tutabilmesi için Tarafların azaltım taahhütlerinin toplamıyla toplam emisyon rotası arasındaki boşluğun altı çizilmekte,
- Sözleşmenin nihai hedefine ulaşmada çok taraflı, kurallara dayalı rejimi ve Sözleşme kapsamında mevcut taahhütlerin acil ve sürekli olarak uygulanmasının güçlendirilmesi gerektiği kabul edilmekte,
- Tüm taraflara bir an önce Kyoto Protokolünü kabul etme ve Doha İlavelerinin uygulanması konusunda çağrı yapılmakta,

- Gelişmekte olan ülkelerin kırılabilirliğini azaltmak ve esnekliğini artırmak için uyum eylemlerinin uygulanmasının desteklenmesi ve uyum sağlanması için uluslararası işbirliği ve eylemlerin geliştirilmesinin aciliyeti vurgulanmakta,
- Ayrıca ADP'den ADP'nin çalışmalarını göz önünde bulundurarak tüm unsurları içeren (azaltım, uyum, finans, teknoloji geliştirme ve transferi, kapasite geliştirme, eylemlerde ve destekte şeffaflık) ayrıntılı bir taslak müzakere belgesi oluşturması rica edilmekte,
- Tüm taraflar ulusal katkılarını belirlemeye yönelik çalışmalara başlamaları için davet edilmekte,
- COP 20'ye kadar, katkıların hukuki niteliği saklı kalmak kaydıyla, tarafların ileride yapacakları katkılarla ilgili bilgileri belirlemesi rica edilmekte,
- Gelişmiş ülkelere, finansal mekanizmaları işleten kuruluşlara ve destek sağlayabilecek diğer kuruluşlara 2014 yılı içinde mümkün olduğunca erken ilgili eylemler için destek çağrısında bulunulmakta,
- Bali Eylem Planı'nın tüm unsurlarıyla uygulanmasının, özellikle gelişmekte olan ülkelere teknoloji, finans ve kapasite geliştirme desteğinin sağlanmasının, 2020 öncesi azaltım istekliliği sorununu da gidereceği kabul edilmekte,
- Tüm taraflarca Sözleşme altında azaltım çabalarının mümkün olan en yüksek düzeyde sağlanması için 2020 öncesi azaltım istekliliğinin artırılması kabul edilmekte,
- Azaltım istekliliğinin geliştirilmesi için yapılan iş planındaki aktivitelerin hızlandırılması hususları yer almaktadır.

Varşova'da elde edilen sonuç ile 2015'de Paris'te imzalanması gereken yeni anlaşmanın tartışılacağı önümüzdeki 2 yıllık süreç şimdilik garantiye alınmıştır. Ayrıca gelişmekte olan ülkelerin en fazla önem verdiği kayıp ve zarar mekanizması ile finans konusunda da son derece yetersiz içerikte de olsa üzerinde tartışmanın devam edebileceği metinler ortaya çıkmıştır.

Çok sayıda yan gündeme ilişkin sağlanan gelişmeler ve alınan teknik kararların yanısıra zirveden çıkan en önemli sonuçlar şöyle özetlenebilir:

- Gelişmiş ülkeler, kabul edilen metinde ülkelerin radikal ve bağlayıcı taahhütler alacaklarına dair hiçbir cümle olmadığı için bağlayıcı olmayan bir anlaşma yolunda ellerini güçlendirmişlerdir. Alınan karar ışığında tüm taraf devletler yeni süreçle ilgili kendi durumlarına ilişkin bilgileri 30 Mart 2014'e kadar ve daha sonra da düzenli olarak sekreteryaya ileteceklerdir. Ancak çizilen yol haritasında tarafların herhangi bir taahhüt altına gireceğine dair bir referans bulunmamaktadır. Bu da Paris sonrası dönemin, ABD ve Japonya gibi ülkelerin istediği gibi bağlayıcı olmayan bir uluslararası sürece dönüşmesi anlamına gelebilmektedir. İklim değişikliğine karşı anlamlı bir adım atılması için ülkelerin önceden belli olan bağlayıcı taahhütler alması gerektiği düşünülürse, bunun ciddi bir geri adım olduğu söylenebilir.
- Filipinler'de yaşanan tayfun felaketi sonrasında kayıp ve zararlar konusu zirveye damgasını vurmuştur. İklim felaketlerinden ve iklim değişikliğinin yavaş başlayan etkilerinden en fazla zarar gören gelişmekte olan ülkelerin kayıp ve zararlarının karşılanması için teknolojik ve finansal bir mekanizma kurulmasını öngören kayıp ve zararlar konusunda bağlayıcı bir karar çıkması başta Avustralya, Kanada ve ABD olmak üzere gelişmiş ülkeler tarafından bloke edilmiştir. Müzakereler neticesinde kabul edilen metinde Varşova Uluslararası Mekanizması'nın kurulmasına karar verilmiştir. Ancak kendi yönetim kurulu olan bu mekanizmanın işleyişinde daha çok

veri toplama, bilgi paylaşımı, koordinasyon gibi konulara vurgu yapılmakta ayrı bir finansman öngörülmemektedir.

- Adaptasyon Fonunda özellikle İsveç, Almanya, Avusturya, Belçika, Finlandiya, Fransa, Norveç ve İsviçre'nin yaptığı katkılarla 100 milyon dolar toplanarak fonun açılması sağlanmıştır. Ancak asıl önemli olan yıllık 100 milyar dolar bütçeli Yeşil İklim Fonu'nda hâlâ net olmayan bazı vaatler dışında somut bir hareket olmamıştır.
- Rusya Federasyonu'nun Sözleşmenin eklerinin gözden geçirilmesini düzenleyen 4,2(f) maddesinin değiştirilmesine ilişkin önerisi ile ilgili olarak, henüz yeterli düzeyde ve yaygın olarak tartışılmadığı için COP 20'de görüşülmek üzere gündem maddesi olarak yer alması önerilmiştir.

7. Lima (COP20)

Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi kapsamında 20. Taraflar Konferansı (COP 20) ile Kyoto Protokolüne Tarafların 10. Toplantısı (CMP10), 1 – 12 Aralık 2014 tarihleri arasında Peru'nun başkenti Lima'da gerçekleştirilmiştir.

Peru'nun başkenti Lima'da yapılan BM İklim Değişikliği Konferansı (COP 20) gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında iklim değişikliğiyle mücadelede atılacak adımlar konusunda uzlaşmaya varılmasıyla iki gün gecikmeli olarak tamamlanmıştır.

Görüşmelerde, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin, karbon salımlarının azaltılması konusundaki yükümlülüğü nasıl paylaşacakları konusundaki tartışmalar ön plana çıkmıştır. Sonuç itibarıyla Taraflar, gelecek yıl Paris'te onaya sunulacak, her ülkenin atması gereken adımları belirleyen ve **Lima İklim Eylemi Çağrısı** (Lima Call for Climate Action) adı verilen çerçeve metin üzerinde anlaşmaya varmışlardır.

Çok sayıda yan gündeme ilişkin sağlanan gelişmeler ve alınan teknik kararların yanısıra zirveden çıkan en önemli sonuçlar şöyle özetlenebilir:

- 2015 yılında Paris'te yapılacak 21. Taraflar Konferansında kabul edilmek üzere; **mümkün olduğunca erken (Mayıs 2015'den önce)** Sözleşme altında kesin hüküm niteliğinde bir protokolün, yasal bir belgenin ya da üzerinde mutabakata varılan bir çıktının hazırlanması çalışmalarının tamamlanacağı teyit edilmiş ve bu çıktının dengeli bir şekilde tüm Taraflara uygulanabilir olacağı, ayrıca azaltım, uyum, finans, teknoloji transferi ve kapasite geliştirme ve desteklenen eylemlerde şeffaflığı da içereceği belirtilmiştir.
- 2015 yılında Paris'te yapılacak 21. Taraflar Konferansında uyum eylemlerini güçlendirecek bir çıktının olması konusu yinelenmiştir.
- Sanayi öncesi seviyelerine göre sıcaklık artışının 2°C veya 1.5°C'de tutulması için Tarafların 2020 yılına kadar sundukları toplam azaltım taahhütlerinde boşluk olduğu vurgulanmıştır.
- 2015 yılındaki anlaşmanın; farklı ulusal koşullar altında, ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluklar ve ulusal kabiliyetler prensibini yansıtması hedefi yinelenmiştir.
- Gelişmiş ülke taraflarının gelişmekte olan ülke taraflarına özellikle iklim değişikliğinin olumsuz etkilerine karşı savunmasız ülkelere iddialı şekilde azaltım ve uyum yapmalarına olanak sağlamak için finansal destek imkanlarının geliştirilmesi konusunda acil çağrı yapılmıştır.
- Tüm tarafların **ulusal katkılarını (INDCs)** açık, şeffaf ve anlaşılır bir şekilde COP 21'den önce bildirmeleri (yapabilecek olanların ise 2015'in ilk çeyreğinde) hususu

yinelemiş, tüm taraflar ulusal katkılarını bildirirken uyum planları ile ilgili taahhütlerini veya ulusal katkılar içinde uyumla ilgili bir bölümün yer alması konusunda davet edilmiştir.

- Tarafların ulusal katkıları ile ilgili bilgilerin eğer mümkünse, referans noktasına göre ölçülebilir değerler (mümkünse bir baz yılı), uygulamaya yönelik zaman dilimleri ve/veya periyodları, amaç ve kapsam, planlama süreci, emisyon hesabı için varsayımlar ve metodolojik yaklaşımlar, Sözleşmenin amacına ulaşmak için bu ulusal katkıların kendi ulusal koşullarına göre adil olduğu hususunun değerlendirilmesi gibi bilgilerin verilmesi konusunda uzlaşmıştır.
- Tarafların ulusal katkılarının hazırlanmasında ve bildiriminde ihtiyaç duymaları halinde gelişmiş ülkelerin, finansal mekanizmalarla ilgili kuruluşlar ve bu konuda yardımcı olabilecek diğer kuruluşların yardımcı olmaları konusundaki çağrı yinelenmiştir.

Bununla birlikte 2012 yılında düzenlenen 18. Taraflar Konferansı kararlarından biri olan 2/CP.18 rumuzlu karar kapsamında; ADP'nin sözkonusu anlaşmaya temel oluşturacak taslak müzakere metnindeki unsurların (elements) 2014'te düzenlenecek olan 20. Taraflar Konferansı'nda oluşturması öngörülmekte idi. Bu doğrultuda yapılan müzakereler neticesinde oluşturulan Lima İklim Eylemi Çağrısı'nın ekinde ADP'nin sözkonusu anlaşmaya temel oluşturacak olan ve çok sayıda seçeneği içeren **“taslak müzakere metninin unsurları (elements)”** yer almaktadır. Bu metnin müzakrelerine Paris 2015'e kadar devam edilecektir.